

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The version of the following full text has not yet been defined or was untraceable and may differ from the publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/126974>

Please be advised that this information was generated on 2017-03-10 and may be subject to change.

Kroniek van een aangekondigde wateroorlog

[Door: Henk Donkers](#)

'The drums of war have begun to beat again', schreef het Jaffee Center for Strategic Studies in Tel Aviv half oktober. Veel Arabische en Israëlische kranten zinspeelden erop dat de alom voorspelde (eerste) echte wateroorlog in het Midden-Oosten eraan kwam. Reden: Libanon begon water te pompen uit de Wazzani, een zijriviertje van de Hasbani, die op zijn beurt weer een bronrivier van de Jordaan is. Premier Sharon vond het een casus belli. Shimon Peres, toen nog minister van Buitenlandse Zaken, besprak de zaak met zijn Amerikaanse ambtgenoot Colin Powell. President Bush stuurde een gezant, maar Libanon weigerde Amerikaanse bemiddeling. Inmiddels is het waterproject doorgegaan, maar een wateroorlog uitgebleven. Waarom?

Op 17 oktober werd in Zuid-Libanon met veel ceremonieel een pompstation in gebruik genomen. De Libanese president Lahoud draaide de kraan open, waste zijn handen en dronk van het water. Hij werd omringd door EU- en VN-vertegenwoordigers, de leiders van de shi'itische bewegingen Amal en Hezbollah en duizenden uitzinnige Libanezen die de komst van het eerste opgepompte water met luid gejuich begroetten. Het water is bestemd voor zo'n veertig dorpen die het gebruiken als drinkwater en voor irrigatie. Toen de installatie werd getest cirkelden Israëlische helikopters als bromvliegen boven de locatie en doorbraken Israëlische straaljagers boven Libanon de geluidsbarrière.

Zuid-Libanon stond van 1982 tot 2000 onder directe controle van Israël. Onder druk van de Hezbollah, de shi'tische verzetsbeweging, trok Israël zich in mei 2000 terug. Israël gebruikte Zuid-Libanon als veiligheidszone om infiltratie van guerrilla's te verhinderen en volgens veel waterdeskundigen ook om zijn waterbelangen veilig te stellen. Israël is voor zijn watervoorziening erg afhankelijk van het buitenland. Zo'n 40 procent van het water is afkomstig van de Westelijke Jordaanoever en zo'n 30 procent uit Libanon en Syrië. In Libanon en Syrië ontspringen twee bronrivieren van de Jordaan, respectievelijk de Hasbani en de Baniyas. De derde, de Dan, ontspringt in Israël. De Jordaan vult het Meer van Galilea, Israëls belangrijkste waterreservoir (figuur 2). Een groot deel van het land wordt van hieruit van water voorzien door de National Water Carrier, een gigantisch systeem van pijpleidingen, aquaducten en tunnels (figuur 1).

De aanleg van dit systeem was een belangrijke factor bij het ontstaan van de Zesdaagse Oorlog in 1967. Want via de National Water Carrier stroomde er veel minder water door de benedenloop van de Jordaan, waarvan de Palestijnen op de Oostelijke en Westelijke Jordaanoever gebruikmaakten. Arabische plannen om de bronrivieren van de Jordaan af te tappen vóórdat het water Israël bereikte en dit via een omweg over de Golanhoogten naar de benedenloop van de Jordaan te leiden (figuur 3), werden door Israël verijdeld in de Zesdaagse Oorlog. Sharon verklaarde ooit: 'People generally regard 5 June 1967 as the day the Six Day War began. That is the official date. But in reality the Six Day War started two and a half years earlier, on the day Israel decided to act against the diversion of the Jordan'. De meeste analisten beschouwen het Arabische omleidingsplan overigens niet als de oorzaak maar als de aanleiding of katalysator voor de Zesdaagse Oorlog.

Feiten

Wat zijn de feiten? De afgelopen twintig jaar heeft de ontwikkeling in Zuid-Libanon

nagenoeg stilgestaan vanwege de Israëlische bezetting. Na de terugtrekking van Israël begon de Libanese Raad van het Zuiden met ontwikkelingsprojecten voor de dorpen. De watervoorziening had daarbij een hoge prioriteit. In de jaren tachtig hadden de Israëli's al een pomp geïnstalleerd om water vanuit de Wazzani naar het Golandorp Ghajar te brengen. Nu is dat dorp in tweeën verdeeld door de Blauwe Lijn, de bestandslijn die de Verenigde Naties daar getrokken hebben. Nog steeds krijgt het Israëlische deel van Ghajar water vanuit Libanon. In maart 2001 installeerde de Raad van het Zuiden naast de Israëlische pomp een Libanese pomp om dorpen van water te voorzien. De capaciteit ervan bedraagt 7 miljoen kubieke meter per jaar. Israëlische bezwaren daartegen werden door de VN van de hand gewezen. In augustus 2002 begon de Raad met een nieuw project om zo'n 4 miljoen kubieke meter water extra op te pompen. Tegen deze uitbreiding reageerde Israël veel feller. De Wazzani levert gemiddeld zo'n 50 miljoen kubieke meter water aan de Hasbani, die verder onder andere gevuld wordt met water uit de noorderlijker gelegen Hasbaya-bron. De totale jaarlijkse afvoer van de Hasbani bedraagt 125 tot 150 miljoen kubieke meter water. Zuidwaarts verenigt de Hasbani zich met de Dan, die in Israël zelf ontspringt en de Banias, die in Syrië begint. Zo ontstaat de Jordaan, die gemiddeld 650 miljoen kubieke meter naar het Meer van Galilea afvoert. Hier komen ook ondergrondse zoute bronnen uit. Het Meer van Galilea is Israëls belangrijkste waterreservoir. Door de onregelmatige neerslag en de grote Israëlische waterbehoefte schommelt het waterpeil in dit meer al jaren rond de kritieke red line. Beneden die lijn wordt het water te zout en onbruikbaar. Volgens sommige Israëlische waterdeskundigen is daarom niet zozeer de kwantiteit van het water van de Wazzani belangrijk voor Israël als wel de kwaliteit, want de Wazzani heeft een laag zoutgehalte.

Waterrechten

Libanon zegt het volste recht te hebben op water uit de Wazzani, maar Israël vindt dat Libanon internationale afspraken over de waterverdeling schendt. Wie heeft er gelijk? Na tientallen jaren voorwerk stelde de VN in 1997 de Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses op. Deze zoekt een middenweg tussen twee strijdige rechtsprincipes voor de verdeling van water, namelijk die van de 'absolute territoriale integriteit' en de 'absolute territoriale soevereiniteit'. Volgens het laatste principe kunnen landen met de waterbronnen op hun grondgebied doen wat ze willen, ongeacht de gevolgen voor landen stroomafwaarts. Dit principe wordt natuurlijk gehuldigd door stroomopwaarts gelegen staten, zoals Turkije. Het eerste principe, vooral aangehangen door stroomafwaarts gelegen landen als Egypte, stelt dat stroomopwaarts gelegen landen niet mogen ingrijpen in de waterloop als landen stroomafwaarts daarvan schade ondervinden. Historische rechten ('First in use, first in right') maken hier deel van uit. Israël beroept zich hierop in allerlei waterconflicten met zijn buurlanden.

De VN-conventie gaat uit van het principe van de 'beperkte territoriale soevereiniteit'. Daarbij zijn drie uitgangspunten belangrijk:

- Een land stroomopwaarts mag geen aanzienlijke schade ('significant harm') toebrengen aan een land stroomafwaarts. Libanon brengt Israël onmiskenbaar schade toe, maar of die schade 'significant' is, is de vraag. Het gaat immers om een relatief kleine hoeveelheid water.
- De gemeenschappelijke waterbronnen moeten rechtvaardig verdeeld worden ('reasonable and equitable use'). Het lijkt alleszins redelijk dat Libanon 4 of 11 miljoen kubieke meter opeist van een totale hoeveelheid van 125 tot 150 miljoen.
- Een stroomopwaarts gelegen land mag niet eenzijdig de loop van het water veranderen en moet stroomafwaarts gelegen landen daarvan vooraf op de hoogte stellen ('prior notification'). Dat heeft Libanon niet gedaan, maar als verweer voert het land aan dat

het Israël niet erkent en er dus officieel geen contact mee kan opnemen. Israël hamert op dit punt.

Libanon lijkt hiermee de sterkste kaarten te hebben. Libanon brengt Israël weliswaar schade toe, maar het is de vraag of die echt significant is, gezien de relatief kleine hoeveelheid water. Het opeisen van dat deel van de waterafvoer lijkt ook alleszins billijk, zeker omdat Libanon de afgelopen twintig jaar vanwege de Israëlische bezetting zijn waterbronnen niet kon ontwikkelen. Dat Libanon Israël tevoren niet op de hoogte stelde is formeel niet in overeenstemming met de regels in het internationale verkeer, maar niet vreemd gezien de onderlinge verhoudingen en recente geschiedenis.

Overigens is de VN-conventie niet bedoeld als een formule voor de waterverdeling, maar als een kader voor onderhandelingen, en helaas erkent Israël de VN-conventie niet. De zaak zou voorgelegd kunnen worden aan het Internationale Hof van Justitie in Den Haag maar dat gaat uit van dezelfde VN-conventie en doet alleen uitspraken als beide partijen een zaak willen voorleggen. Probleem daarbij is ook nog dat Libanon Israël niet erkent als staat. Ook ontbreken er sancties om een uitspraak kracht bij te zetten.

WATERVERDRAGEN

Er zijn wel ooit officiële waterverdragen afgesloten in 1920, 1923 en 1926, maar toen waren de Britten en Fransen nog de baas over respectievelijk Palestina en Libanon. Volgens die verdragen mag Libanon water uit de Hasbani gebruiken voor drinkwater en irrigatie. Toen in de jaren vijftig de verdeling van het Jordaanwater op een oorlog dreigde uit te lopen omdat Israël water uit de Jordaan via de National Water Carrier wilde wegleiden naar de steden aan de kust en de Negev-woestijn, stuurde de Amerikaanse president Eisenhower een speciale gezant, Eric Johnston. Na twee jaar pendeldiplomatie kwam hij tot een voor alle partijen acceptabele verdeling, die echter door Jordanië, Syrië, Libanon en Israël op politieke gronden werd afgewezen. De Arabische staten wilde Israëls recht op water niet erkennen omdat dat de facto een erkenning van de staat Israël betekende. Israël wilde liever zijn eigen gang gaan en de National Water Carrier aanleggen.

Hoewel het Johnston-plan nooit is uitgevoerd, hebben Jordanië en Israël zich wel gehouden aan de afgesproken quota. Volgens dit niet-ondertekende verdrag zou Libanon recht hebben op 35 miljoen kubieke meter uit de Hasbani en Israël op de overige 90 miljoen, uitgaande van een gemiddelde afvoer van 125 miljoen. Libanon zou met de onttrekking van 11 miljoen kubieke meter dus ver onder de 'toegestane' hoeveelheid blijven.

POLITIEK

Het lijkt erop dat zowel Israël als verschillende partijen in Libanon het Wazzani-project gebruiken voor politieke doeleinden en dat het helemaal niet om het water gaat. Het Libanese waterproject is een initiatief van de shi'itische beweging Amal. Die heeft in de jaren negentig veel krediet onder de bevolking verspeeld aan de concurrerende, eveneens shi'itische Hezbollah die zich veel feller verzette tegen de Israëlische bezetting en er uiteindelijk in slaagde aan die bezetting een eind te maken. Met het waterproject wilde Amal, dat de Raad van het Zuiden domineert, krediet terugwinnen. Amal wordt gesteund door Syrië dat de buitenlandse politiek van Libanon bepaalt en de Golanhoogten terug wil. Zolang dat niet is gebeurd, heeft Syrië baat bij onrust aan de noordgrens van Israël. Hezbollah slaat op zijn beurt handig politieke munt uit het project door te dreigen met raketaanvallen op Israëlische dorpen als Israël het pompstation aanvalt. Het politieke klimaat leent zich ook goed voor provocaties en getreiter. Amal, Hezbollah, Syrië en Libanon weten dat Israël het ten opzichte van de VS niet kan maken een oorlog tegen Libanon te beginnen nu president Bush een campagne voert tegen Saddam Hoessein en daarvoor de steun van Arabische landen nodig heeft. De VS

hebben een bemiddelaar gestuurd, maar Libanon accepteert alleen VN-bemiddelling vanwege de 'total bias in favour of Israel' van de VS.

Ook Israël gebruikt het project voor politieke doeleinden. Het land kampt al sinds begin jaren negentig met een ernstige watercrisis. Het waterpeil in het Meer van Galilea zit regelmatig op of onder de kritieke red line, terwijl de grondwatervoorraden al jaren gestaag verziltten door overbepomping. Ondanks vernietigende rapporten over het waterbeheer van onder andere de Israëlische Rekenkamer heeft de regering nooit orde op zaken gesteld. Volgens David Newman, hoogleraar politieke geografie, probeert de Israëlische regering de bevolking te laten geloven dat de zich verergerende Israëlische watercrisis (mede) te wijten is aan het aftappen van de Wazzani, terwijl die in werkelijkheid veroorzaakt wordt door slecht waterbeheer. 'We hebben gepraat, gepraat en gepraat, maar absoluut niets gedaan', schrijft Newman. Door zaken als het Wazzaniproject op te kloppen probeert de regering het eigen falen te maskeren. Newman pleit dan ook voor een parlementaire enquête naar het waterbeheer.

In feite gaat het bij de Wazzani ook om een minuscule hoeveelheid water. Als Israël zeer ruimhartig alle claims van de buurlanden op gemeenschappelijke waterbronnen zou honoreren, zou het een tekort van zo'n 800 miljoen kubieke meter hebben. Als het land dat met de duurste technologie – de ontzilting van zeewater – zou wegwerken, zou dat een kleine 500 miljoen dollar per jaar kosten (op een bruto nationaal product van 110 miljard). Ontzilting is een veel goedkopere oplossing dan oorlog voeren. 'Why go to war for water?', sprak een Israëlische defensiespecialist. 'For the price of one week's fighting you can build five desalination plants. No loss of life, no international pressure and a reliable supply you don't have to defend in hostile territory.' En daarbij zijn goedkopere oplossingen dan ontzilting nog buiten beschouwing gelaten. Zo zou Israël veel minder water aan de landbouwsector kunnen toewijzen. Daar gaat nu zo'n 70 procent van het water naar toe terwijl deze sector slechts een paar procent bijdraagt aan het BNP en de nationale werkgelegenheid.

Excuus

Het voorbeeld van de Wazzani maakt duidelijk dat het niet om het water gaat, maar om politieke doeleinden. Amal en Hezbollah gebruiken de Wazzani om Israël te provoceren, Israël gebruikt het project om eigen falen te maskeren en zijn vijanden te intimideren. Als er een oorlog komt, dan is dat geen wateroorlog. Want hij gaat niet over water maar over andere zaken. De partijen gaan tot het randje, maar als het erop aankomt bedenken ze zich. Politici en media kondigden een wateroorlog aan, maar deze is vroegtijdig afgelast omdat de zeggenschap over het water zelf geen oorlog waard was en 'hogere' politieke belangen prioriteit verdienden. Dit voorbeeld laat zien dat de vaak verkondigde stelling dat 'de toenemende waterschaarste in de wereld zal leiden tot wateroorlogen' onzin is. 'Als de politieke wil voor vrede er is, is water geen struikelblok. Als je redenen zoekt om te vechten, biedt water volop mogelijkheden', sprak de Israëlische hoogleraar hydrologie Uri Shamir ooit. En zo is het, wat politici en media ook roepen. •

Literatuur

- Krantenartikelen uit Ha'aretz en Jerusalem Post (Israël), Al Ahram Weekly (Egypte), Daily Star (Libanon), NRC Handelsblad en Independent alsmede websites van Arabic News, BBC en Libanonwire, en de discussielijst MEH2O.
- Donkers, H. 1994. De witte olie. Water, vrede en duurzame ontwikkeling in het Midden-Oosten. Novib en Uitgeverij Jan van Arkel, Den Haag/Utrecht
- Donkers, H. 2000. Hoe (on)waarschijnlijk zijn wateroorlogen? Vrede en Veiligheid 29, 1: 65-91